

УДК 658.152

Турило А.М., Капігула С.В.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГІРНИЧО-МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ОЦІНКУ ЇХ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Висвітлено актуальність комплексної оцінки фінансової безпеки підприємств гірничо-металургійного комплексу в умовах світової фінансової кризи. Запропоновано методику оцінки фінансової безпеки підприємств як важливої умови забезпечення його конкурентоспроможності.

Ключові слова: конкурентоспроможність, фінансова безпека, безпека фінансового стану підприємства, безпека на ринку цінних паперів, безпека кредитних відносин.

Actuality of integrated assessment of the financial security of mining and smelting complex in today's global financial crisis is underlined. The methodic of evaluation of financial security as an important condition for ensuring firm's competitiveness is proposed.

Keywords: competitiveness, financial security, financial security of enterprise, security in the securities market, security of credit relations.

З переходом України до ринкових засад господарювання перед кожним суб'єктом підприємницької діяльності постала проблема фінансової безпеки підприємства і забезпечення його конкурентоспроможності. В умовах сьогодишньої конкуренції і світової фінансової кризи ця проблема є ще більш гострою та актуальною. Незважаючи на останні роки успішного розвитку вітчизняної економіки кількість підприємств, що працювали зі збитками, в Україні була та залишається досить високою. У 2002 році питома вага збиткових підприємств в Україні складала 41,8 %, а їх збитки дорівнювали 11,33 млрд. грн. [1,2]. Протягом 2003-2009 років питома вага збиткових підприємств дещо зменшилась (рис. 1.) [1,2]. Такий стан розвитку підприємств обумовив актуальність даної проблеми.

Метою дослідження є розробка заходів по забезпеченню конкурентоспроможності підприємств гірничо-металургійного комплексу на основі оцінки їх фінансової безпеки.

Сьогодні перед суспільством з особливою гостротою постає питання ефективного розвитку гірничо-металургійного комплексу (ГМК) України, основною проблемою якого є відсутність значних запасів фінансової міцності на більшості металургійних підприємств. Безупинне зростання витрат на сировину, енергоресурси, устаткування та залізничні перевезення позбавило українських металургів останньої конкурентної переваги - порівняно невисоких цін.

Україна посідає сьоме місце у світі з виробництва сталі. Лише на чорну металургію в Україні працює близько 350 підприємств. Галузь дає 30% усього виробництва, 40% валютних надходжень країни [1].

На сьогоднішній день кризові явища в цій галузі мають суттєвий вплив на всю економіку України. Завдяки кризі зупинені програми модернізації на багатьох українських

підприємствах гірничо-металургійного комплексу, зменшений попит на відповідних товарних ринках.

Проблемі конкурентоспроможності і фінансової безпеки підприємств приділяє увагу багато вчених. Найбільш ґрунтовною працею з цього питання є робота [4], в якій фінансова безпека підприємства трактується як детермінований рівень його фінансового стану, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих інтересів від ідентифікованих реальних та потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії та створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого росту в звітному та перспективному періодах [4]. Наведене визначення є цікавим, але, на наш погляд, фінансову безпеку підприємства слід трактувати, як захищеність підприємства, його капіталу, персоналу, матеріальних і нематеріальних активів, прав, позиції на ринках, іміджу і перспективи подальшого розвитку підприємства від негативного впливу сукупності фінансових внутрішніх і зовнішніх факторів [6].

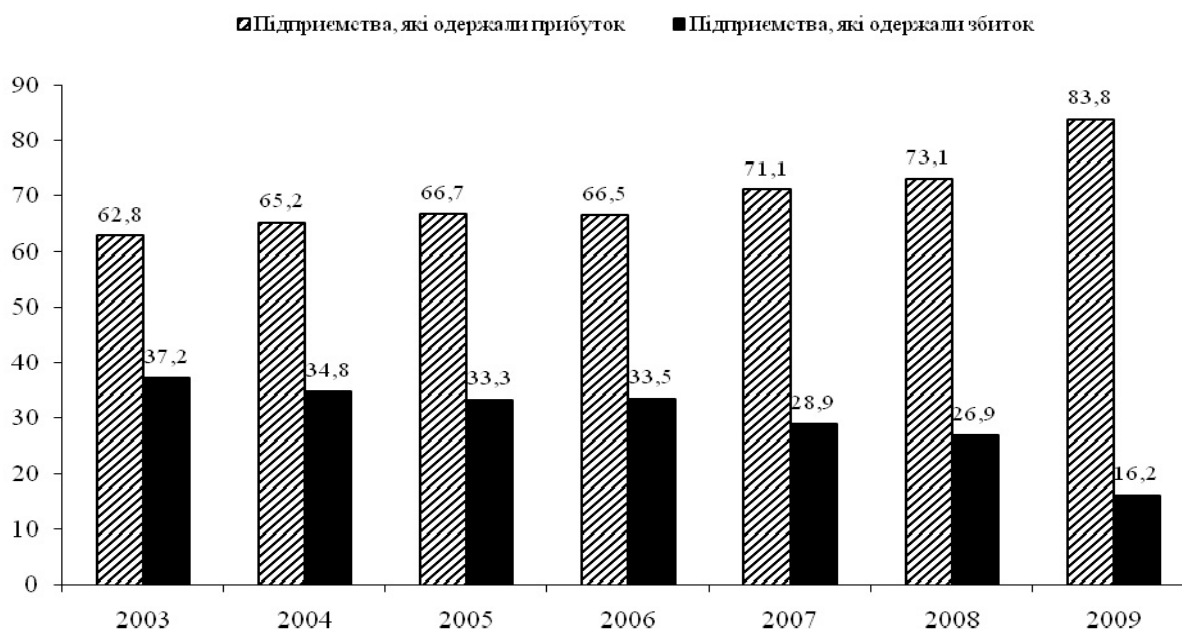

Рис.1. Питома вага підприємств у загальній їх кількості, які одержали прибутки та збитки за 2003-2009рр., %.

На наш погляд, фінансова безпека підприємства містить такі складові:

- а) безпека фінансового стану підприємства;
- б) безпека на ринку цінних паперів;
- в) безпека кредитних відносин.

Для загальної оцінки фінансової безпеки підприємства необхідно визначитися з методикою оцінки основних її складових [3,5,6].

Першою складовою є оцінка безпеки фінансового стану підприємства.

За умов переходу економіки України до ринкових відносин та збільшення прав суб'єктів господарювання в галузі фінансово-економічної діяльності значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємств, оцінки їх фінансової

стійкості, платоспроможності та ліквідності. Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю різноманітних факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Для комплексної оцінки фінансового стану підприємства нами пропонується використовувати наступну формулу:

$$P_{\text{БФС}} = \frac{\sum_{i=1}^n f_{\text{ФС}}(x_i)}{n}, \quad (1)$$

де $P_{\text{БФС}}$ – загальний рівень фінансової безпеки підприємства; n - кількість показників, за якими оцінюється фінансовий стан підприємства; $f_{\text{ФС}}(x_i)$ - співвідношення фактичного значення i -го показника оцінки фінансового стану підприємства з його нормативним (або найкращим) значенням. Величина $f_{\text{ФС}}(x_i)$ визначається наступним чином:

$$f_{\text{ФС}}(x_i) = \left(\frac{X_{\text{ФС}}\phi_i}{X_{\text{ФС}}H_i} \right)^\alpha, \quad (2)$$

де $X_{\text{ФС}}\phi_i$ - фактичне значення i -го показника оцінки фінансового стану підприємства; $X_{\text{ФС}}H_i$ - нормативне (або найкраще по галузі чи за минулі роки на даному підприємстві) значення i -го показника оцінки фінансового стану підприємства.

Критерій оптимальності для рівня безпеки фінансового стану підприємства запишеться наступним чином:

$$P_{\text{БФС}} \rightarrow \max \quad (3)$$

Наступна складова фінансової безпеки - безпека на ринку цінних паперів [5]. Розрахунок загального рівня безпеки на ринку цінних паперів ($P_{\text{БРЦП}}$) може здійснюватись за допомогою мультиплікативних та адитивних моделей з урахуванням вагових коефіцієнтів:

$$P_{\text{БРЦП}} = f(C_k, R_\Pi), \quad (4)$$

де C_k - ступінь контролю над підприємством; R_Π - доходність портфелю цінних паперів.

Якщо у формулі (4) доходність портфелю цінних паперів визначається на загальновідомих засадах, то для оцінки ступеню контролю над підприємством пропонується наступний показник:

$$C_k = \frac{КАВ}{ЗКА}, \quad (5)$$

де КАВ – кількість простих акцій, що знаходяться у власності певної особи; ЗКА – загальна кількість простих акцій.

Таким чином, якщо $S_k < 0,5$, то повний контроль над підприємством втрачено. Чим нижче значення ступеню контролю над підприємством, тим менше у певного суб'єкта є контролю над підприємством.

З точки зору фінансової безпеки оптимальним значенням ступеню контролю над підприємством є 1, однак з точки зору економічної ефективності це не є доцільним. Тому в загальному вигляді критерій оптимальності для цього показника представлено наступним чином:

$$\left\{ \begin{array}{l} S_k \geq 0,5 \\ S_k \rightarrow \max \end{array} \right. \quad (6)$$

Критерій оптимальності для показника $P_{БРЦП}$ запишеться наступним чином:

$$\left\{ \begin{array}{l} P_{БРЦП} \geq 0,5 \\ P_{БРЦП} \rightarrow \max \end{array} \right. \quad (7)$$

Оцінку безпеки кредитних відносин почнемо з дослідження кредитного ризику.

Кредитний ризик присутній в усіх видах діяльності, де результат залежить від діяльності контрагента, емітента або позичальника. Він виникає кожного разу, коли банк надає кошти, бере зобов'язання про їх надання, інвестує кошти або іншим чином ризикує ними.

На наш погляд, безпека кредитних відносин полягає у розробці стратегії незалежності підприємства від конкретного кредитора, підборі оптимального співвідношення типів і видів кредитів, підборі оптимальної валюти кредитування та виборі найкращого кредитора.

Для оцінки незалежності від певного кредитора пропонується користуватися наступним показником:

$$K_{HKi} = 1 - \frac{CK_{Ki}}{ЗСК}, \quad (8)$$

де K_{HKi} - коефіцієнт незалежності від i -го кредитора; CK_{Ki} - сума кредитів, запозичена підприємством у i -го кредитора; $ЗСК$ - загальна сума кредитів, запозичена підприємством.

Як впливає з вищенаведеного співвідношення, чим більше коефіцієнт незалежності, тим вище незалежність підприємства від певного кредитора. У випадку, якщо $K_{HKi} < 0,5$, слід говорити майже про повну залежність підприємства від кредитора. З метою підвищення незалежності необхідно проводити обґрунтовану диверсифікацію боргового портфелю шляхом залучення коштів з декількох джерел.

Отже критерій оптимальності коефіцієнта незалежності від кредитора буде мати наступний вид:

$$K_{HKi} \rightarrow 1 \quad (9)$$

Оцінку наявності у підприємства оптимального співвідношення типів і видів кредитів, оптимальної валюти кредитування та найкращого кредитора досить важко описати математично, тому що в цих ситуаціях значну роль відіграють суб'єктивні фактори.

Тому безпеку кредитних відносин ($P_{крБ}$) пропонується оцінювати лише за допомогою коефіцієнта незалежності від певного кредитора за наступною формулою:

$$P_{крБ} = \prod_{i=1}^n K_{НКі}, \quad (10)$$

де n – кількість кредиторів у підприємства; $K_{НКі}$ – коефіцієнт незалежності від i -го кредитора.

Критерій оптимальності для даного показника запишеться наступним чином:

$$P_{крБ} \rightarrow \max \quad (11)$$

Результати оцінки складових фінансової безпеки підприємства за запропонованими методиками можуть бути різновекторними та різнонаправленими, а тому не дадуть цілісного уявлення про стан фінансової безпеки підприємства. Комплексну оцінку фінансової безпеки підприємства пропонується проводити за допомогою мультиплікативних та адитивних моделей з урахуванням вагових коефіцієнтів за наступною формулою:

$$P_{ФБП} = f(P_{БФС}, P_{БРЦП}, P_{крБ}) \quad (12)$$

Критерій оптимальності для даного показника запишеться наступним чином:

$$P_{ФБП} \rightarrow \max \quad (13)$$

Представлена методика оцінки фінансової безпеки дозволить більш обґрунтовано підійти на підприємствах гірничо-металургійного комплексу до формування заходів по забезпеченню належного рівня не тільки економічної безпеки, а і в цілому їх конкурентоспроможності.

Література:

1. www.ukrrudprom.com
2. www.ukrstat.gov.ua
3. Покропивный С.Ф. Экономика предприятия:[2-е изд.пер. и дополн.] /С.Ф. Покропивный.- К.: КНЭУ, 2002.- 327с.
4. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. /И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2004. – 776с.
5. Капітула С.В. Сущность и классификация экономической безопасности / С.В. Капітула // Вісник КТУ, 2003 - № 1. – С. 142-144.
6. Турило А.М., Капітула С.В. Комплексна оцінка фінансової безпеки підприємства /А.М. Турило, С.В. Капітула С.В. // Вісник КТУ, 2006, № 5 (15), С. 210 – 213.
7. Турило А.М., Капітула С.В. Удосконалення класифікації та визначення економічної безпеки підприємства /А.М. Турило, С.В. Капітула С.В. // Економіка: проблеми теорії та практики – 2007. – Випуск 222, том III. – С. 671-680.

Рекомендовано до друку:
д.е.н., доц. Паршиною О.А., 15.08.2010

Надійшла до редакції:
05.07.2010